

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Anden Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Anden Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. l. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1836_518A_2-txt-shoot-idm336.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Fortale.

Middel-Alderens Historie efter de bedste Kilder maa vel kaldes et Værk, der bringes seent tilveie, saa naar denne Bog fører saa stor en Titel, da maa dens Forfatter enten være meget indbildsk eller gjøre Regning paa billige Læsere, saa billige, at tage de end ikke den blotte Villie i Gierningens Sted, glemme de dog gjerne hvad der fattes for hvad der findes. Men saa billige Læsere gjør jeg ogsaa virkelig Regning paa, da det første Forsøg altid, videnskabelig talt, maa være Fuskeri, og kan desuagtet gjøre meget Gavn, og er nærværende Arbeide ikke det første Forsøg paa, efter de bedste Kilder, at sammenkiæde hele *Middel-Alderens Historie*, saa er de Forrige dog udentvivi andre danske Læsere ligesaa ubekjendte som de er mig. Vist nok skal ved denne Leilighed *Gibbon* og *Johannes Müller* baade hæderlig og taknemmelig ihukkommes, thi den Ene af dem har bidraget uberegnelig til at kiende og den Anden til at skatte *Middel-Alder*, men Ingen af dem har dog prøvet paa med Flid at skille de Begivenheder, der havde kiendelig Indflydelse paa det Hele, fra dem der kun angik de enkelte Folke-Færd, og at sammenkiæde dem til en *Middel-Alderens Verdens-Historie*. *Gibbons* berømte Værk om Romer-Rigets Tæring og Helsot (the decline and fall of the Roman Empire) har imidlertid ved et Lykke-Træf, eller dog rettere ved *Engelsk-Mandens gode Øie* til det Store og skarpe Blik for det Virkelige, faaet mere Lighed end noget Andet mig bekjendt med en saadan Hiivstorie, thi ved at begynde med *Trajan* og ende med *Konstantinopels Indtagelse*, har han først truffet til at tage *Middel-Alder* i sin rette Udstrækning, og ved at sammenfatte Dens Hovedstæder, *Rom* og *Konstantinopel*, vandt hans Fremstilling en Middel-Punkt, hvorom alle Hoved-Begivenheder temmelig godt kunde samles. At han ikke benyttede denne Fordeel, men kastede de store Blokke ved Siden ad hinanden, som det kunde falde, kom nu vel mest af en vis Skiødesløshed og Mangel paa Smag, som falder Engelsk-Manden naturlig, men selv naar han havde ordnet bedst, vilde Bygningen dog baade blevet skiæv og ufuldstændig, fordi han miskiendte *Christendommens velgiørende Virkninger* og oversaa aldeles *Nordens* Vigtighed, saa han fandt aldrig de rette Aarsager til det Gode, men kun til det Onde.

Hvad nu Valget og Anordningen i denne Haand-Bog angaaer, da har jeg stundom haft saa ondt ved at blive enig med mig selv, at det maatte synes et Vidunder, om jeg blev det med Alle, men i de fleste Tilfælde har jeg dog overbeviist mig om, det kan ei anderledes være, naar Begivenhederne selv skal hjemle sig deres Rang og forsvare deres Plads. Kun mod tre Ting kan der vel i denne Henseende gøres grundede Indvendinger og kun om *To* har jeg lige til Slutningen været tvivlraadig. Der kan nemlig vel, som jeg paa sit Sted har vedgaaet, reises temmelig stærke Indvendinger mod *Islændernes* Optagelse i Haand-Bogen, men selv om de skulde findes uigiendrivelige, var min dobbelte Partiskhed, baade som Nord-Bo og Historie-Skriver, alt for stærk til at det enten kunde nytte mig eller gavne Læseren at bekæmpe den, saa tvivlraadig har jeg kun været om *Tydsker* og *Bøhmer*, som, hvis de læste Bogen, bestemt vilde savne Endeel, de maaskee havde Ret til at finde.

Om denne Udeladelse nu i Grunden kommer af et Horn, jeg har i Siden paa *Tydskerne*, og en vis Fornemhed, hvormed jeg seer de *Slaviske* Folk over Hovedet, det giver jeg vLæseren at betænke, men beder ham troe mig paa mit Ord, at det i saa Fald er mig ubevidst, hvad han sagtens kan, da Bogen giver Exempler Nok paa, at jeg beskriver Meget, der kun er mig ilde tilpas.

Hvad nu *Tydskerne* angaaer, da prøvede jeg paa at parre dem med *Italienerne*, som var det Selskab, de i *Middel-Alder* syndes selv at vælge, men jeg fandt deres *Kongers* Forhold til *Italien* saa aldeles *personligt*, at jeg hverken kunde afvinde dette Forhold noget folkeligt Præg eller turde paatvinge det mindste Skin deraf. Skulde altsaa *Tydskland*, efter *Otto* den Stores Dage, tiltrække sig vor særdeles Opmærksomhed, maatte det være ved sine *indvortes* Anliggender, men disse var for mine Øine saa udstykkede, at Man ikke ved nogen Konst kunde faae Samling paa dem, og Kiven, som de *Tydske Konger* yppede med fremmede Fyrster om "Rang og Titler", syndes mig kun en Trætte om Keiserens Skiæg. Vist nok *forberedtes* der i *Tydskland* noget Stort giennem *Middel-Alder*, men hverken var det af *statshistorisk* Natur, ikke heller skulde Man vel selv i *Kirkens* eller *Skolens* Historie have let ved at finde en Række af *Kiends-Giærninger*, der viiste Udviklingen, saa hvad vi derom veed, staaer udentvivi bedst i *Indledningen* til *Tydsklants Historie* i *Nyaars-Tiden*. Da jeg nu tillige fandt, at end ikke *Albert Kranz* havde vovet sig til en *Tydsklants-Krønike* i *Middel-Alder*, opgav jeg ogsaa at gjøre Forslag dertil, og maa nu lade den kyndige og upartiske Læser dømme, om min Tvivl-Raadighed desuagtet har reist sig af en ond Samvittighed i Grunden, eller blot af den historiske Frygt, vi *Danskere* har for at rage i Strid med saa strænge Herrer, som de *Tydske Recensenter* har været. Glipper imidlertid alt Andet, faaer jeg trøste mig med, at større Uret kan jeg umuelig have gjort *Tydskland*, end alle *Ny-Tydske* Historie-Skrivere har gjort *mit Fæderne-Land*.

vIHvad nu *Bøhmerne* skulde anke paa, maatte naturligviis være, at *Hussiter-Krigen* ei syndes mig vigtig

nok til egenlig Omtale i Middel-Alderens Verdens-Historie, men Aarsagen, hvi jeg ikke ved Slutningen af *Kirke-Rigets* og *Kors-Togenes* Historie berørte den, var netop min forudfattede *protestantiske* Mening om dens særegne Vigtighed, og da jeg dog ikke siden uden ved et halsbrækkende Spring kunde komme til den, blev den, kun mod min Villie, aldeles uberørt. Ved nu at tænke efter, syndes mig ogsaa, den kun var et Varsel for *Religjons-Krigene* i Nyaars-Tiden og berørdes altsaa bedst i Indledningen til deres Historie, men da det skulde være et underligt Mis-Greb af En selv, Man ei skulde finde en Undskyldning for, tør jeg her ikke stole paa mit Omdømme.

Saameget om Udeladelserne, der for Resten, i Sammenligning med andre Haandbøgers Tragten efter Fuldstændighed, er saa mangfoldige, at de ei her kan opregnes end sige forsvares, og komme vi nu til *Kilde-Valget* og *Kilde-Brugen*, da er Opgaven netop i Middel-Alderens Historie saare vanskelig, og udkrævede, for ret at løses, enten endeel For-Arbejder, som end fattes, eller langt flere Kundskaber og langt mere Tid og Flid, end Man kan vente af en enkelt Mand, saa jeg kan blot sige, at jeg har anvendt Alt hvad jeg havde og næsten mere Tid end jeg kunde paa at finde og benytte de bedste Kilder. Allerede i min Ungdom vedgik jeg, at en *Verdens-Historiker* egenlig skulde kunne alle Sprog og have læst alle Bøger, men forlangde ogsaa billigt Hensyn taget paa Umueligheden deraf, og paa *Johannes Müllers* Mis-Greb, der anvendte hele sin Tid paa Forberedelsen, saa han fik ingen til Udførelsen, og den Læse-Verden, der virkelig ønsker sig universalhistorisk *Oplysning* og *Vidskab*, maa naturligviis ønske, at vi heller, ved at give Udbyttet af vore *ufuldendte* Studier til Priis, udsætte os for endeel Irettesættelser, end at vi tage det med os i Graven. Hvad Man i denne Henseende vilkan fordrer af os, er kun, at vi skal være *forholdsmæssig* dygtige til det store Værk, vi fuske paa, og ved aldrig at nævne andre Kilder, end dem vi *virkelig* har brugt, gjøre det, let baade for Venner og Fiender, baade for Misundere og Medhjelpere, at opdage vore Feil og Mangler, saa Hine i en Hast kan rettes og Disse afhjelpes. Naar belæste Folk for Resten her finde en Sag anderledes fortalt end ellers, da vil det sædvanlig komme deraf, at kun faa Skribenter har saa gode *Historiske Bog-Samlinger* til Tjeneste som vi *Kjøbenhavnere*, og at det er blevet en indgroet Uskik af ældre og nyere Beretninger selv at sammensætte en Fortælling, som ellers ingensteds findes, hvorimod jeg strængt har villet holde mig til *den* Efterretning, som *Tid* og *Sted* og Omstændigheder gjør troværdigst. Først paa denne Maade kan nemlig Kilde-Brugen blive til virkelig Nytte og Oplysning, medens Man kun skuffer baade sig selv og Læseren, ved vel at anføre de bedste og nærmeste Efterretninger, men dog i Fortællingen sammenblande dem med egne Gætninger eller med Udladelser af Andre, der, efter Omstændighederne, umelig kan afhjemle deres Ændringer. Dette Uvæsen har imidlertid under *Romer-Aaget* taget saaledes Overhaand, at de Fleste mene, Man ikke blot med god Samvittighed kan, men skal og maa, til *Oplysningens* Fremme, rette eller beklippe og udfylde *overtroiske* eller *barbariske Vidners* Udsigende, enten efter eget Skøn, eller dog efter Andres, der, om end langt borte fra *Begivenheden*, dog baade tænkte og skrev mere *classisk*. Selv *Sismondi*, den ædle *Genfer* af *Pisansk* Herkomst, der dog har mærket Uraad hos *Classikernes* Abekatte og lægger særdeles Vægt paa *Samtidighed* og *Nærværelse* hos Hjemmels-Mændene, kan dog ikke bare sig for alt imellem at rette eller forbedre *Malaspinis* eller *Villanis* Efterretninger efter *Machiavell*, der et *Par hundrede* Aar senere gjorde Vind i Historien med hvad han stjal fra de Gamle.

Med denne liden Fortale anbefaler jeg da mine Lands-viiiMænd et Arbeide, jeg længe har ønsket at see, men gruet for at røre med en Finger, og mine egne Forestillinger om Middel-Alderen har derved vundet saa meget i Sammenhæng, Bestemthed og Tydelighed, at hvem der kan *lystes ved* at læse Bogen, vist ikke vil fortryde det. At nu ogsaa ret Mange og især de Unge kunde læse den med Lyst, var vist nok mit Ønske og ved Værkets Begyndelse mit Haab, men saavidt jeg har kunnet mærke, er det dog ikke Tilfældet, og hvad *Ungdommen* angaaer, tager Bogen vel Skade for Hjem-Giæld, da jeg nok seer, Fortællingerne er sædvanlig for korte og Bemærkningerne for lange til at huge dem. *Ældre* Folk derimod, som ønske at ordne og benytte deres Historiske Kundskaber, burde vist ikke lade sig afskrække af Bemærkningerne, som de har Lov til at springe over, men trods al anden Uenighed give mig Ret i, at kun naar Man saaledes stræber at gaae til Bunds, og gjør med Anstrængelse *sit Bedste*, vil vi i boglig som i enhver Henseende kunne udrette Noget, der er værdt at nævne og bane Vei for Efterfølgerne.

Saaledes tager jeg, indtil videre, Afskeed med min historiske Læser, thi for det Første kan jeg af mange Grunde ikke levere den *Tredie Deel* af Værket, der skulde omfatte *Nyaars-Tiden*, saavidt vi har seet den, og om jeg nogensinde skal kunne det, synes tvivlsomt, thi saa stort et Offer, som jeg ved *Middel-Alderens* Historie har maattet bringe, hverken kan eller vil jeg bringe ved de senere Aarhundredes, der vist nok høilig kunde trænge til at blive drøftet og reengjort, men er os dog baade langt tydeligere og af mindre Vigtighed end de forrige *fuldstændige* Tids-Rums. Maatte jeg ellers uden Fortrydelse i denne Henseende raade mine Lands-Mænd Noget, da skulde de tage mig i Tjeneste som *Historie-Skriver*, mens jeg lever, og lokke mig til at være flittig, thi Rim-Smede seer dog ogsaa i Historien bedst hvad der virkelig er *stort* og *smukt* og hvad der *rimer sig*, det Ene med det Andet; men de er baade lidt flygtige og lidt mæxgelige af Natur, saa der maa støde mange særdeles Omstændigheder sammen, og løbe meget Vand til Strande, før En af dem bekvemmer sig til det vedholdende og tit smaalige Arbeide, Verdens-Historien i vore Dage kræver, som blandt Andet er at gaae i Heste-Møllen med *Plautus*, ved at læse de mange kiedsommelige Bøger, hvori *Latinerne* og deres Efterlignere har ormstukket og mølædt, eller parteret og radbrækket den uskyldige Historie. Hos mig har nu engang *Skjalden* og *Bog-Ormen* svoret sig i Fostbroder-Lag, som "de Græske Tvillinger," saa *Skjalden* maa, for Venskabs Skyld, tit slide Tiden i de Dødes Rige, og vil da gierne gjøre hvad

han kan til Danmarks Ære og Nordens Gavn, som en ordenlig Verdens-Historie med den deraf udspringende *menneskelige Vidskab* unægtelig vilde være; men kan mine *Haand-Bøger* kun med Nød og neppe komme ud, da bliver jeg rimeligviis i mine *koldsindige* Dage saa kied og leed ad Historie-Skrivningen, at jeg for Alvor smider Pennen og lærer mig til at gøre Svovel-Stikker, som intet Hoved-Brudd koste mig, men som Folk sætte Priis paa. See, om der da i Morgen igien opstaaer en Skriver, hælvten Skiald og hælvten Bog-Orm, der, efterat have gennemgaaet en saadan Skiærs-Ild, som jeg, vil tage fat, hvor jeg slap, og skrive de Haand-Bøger i *Nyaars-Tidens*, i *Nordens*, i *Kirkens*, i *Poesiens* og saavidt mueligt, i hele *Literaturens* Historie, som jeg har længe havt i Hovedet, og turde endnu faae Tid til at føre i Pennen, see, det er et stort Spørgsmaal, hvorpaa Man ikke skulde lade det komme an, blandt Andet, fordi jeg da ikke blev et opmuntrende, men et *afskrækkende Exempel*. Jeg veed jo nok, at Mange ansee *min* gammeldags *Tro* for en slem *Over-Tro*, der *burde* udryddes, men, alt Andet fraregnet, maa Man jo dog, som *fornuftige* Folk, indsee, at hvad der ikke *med Magt* lod sig gjøre i forrige Tider, da Man i Almindelighed var anderledes kraftig og virksom, lader sig mindre gjøre nu, saa Alt hvad der nu skal lykkes, maa skee med *List* og *Læmxpe*. Da jeg derfor nu er blevet billig eller dog klog nok til at unde hvad jeg kalder *Vantro* hos Andre ligesaa frit Spille-Rum, som hvad Andre kalde *Over-Tro* hos mig, bør Man jo *for sin egen* Skyld af al *Magt fremme* mine Bestræbelser, med *Mund* og *Pen*, for *Folkelighed*, *Moders-Maal* og verdenshistorisk *Oplysning* om *Menneske-Livet*, thi det er Noget, vi kan Allesammen have godt af, og trænge Allesammen til, for at *handle klogelig* og *virke heldig* for hvilket som helst andet Maal og Øiemed. Vedblev Man derfor at hindre istedenfor at fremme *denne* min ikke blot uskyldige men fra alle Sider høistønskelige *Virksomhed*, da var det blot, fordi Man virkelig elskede Døden og Afmagten og Taabeligheden høiere end Livet og Kraften og Vidskaben, og hvad Følgen deraf maatte blive, har vi dog vel Allesammen *Oplysning* Nok til at forudsee.

September 1836.
